

45 YIL ÖNCE BALIKESİR VE BURSA SENDİKALARI

Türk-İş Dergisi, Temmuz-Ağustos 2003

Yıldırım Koç

Ülkemizde işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihini anlama ve yazma çalışmalarında en büyük eksikliklerden biri, yerel tarihlerdir. Son yıllarda çeşitli sendikaların kendi tarihlerini yazma veya yazdırma çalışmaları önemli bir boşluğu bir ölçüde doldurmuş olmakla birlikte, yerel sendikal tarih çalışmaları son derece sınırlıdır. Geçmişte belirli bir yılda belirli bir ilde hangi sendikaların bulunduğunu saptamak, günümüzde giderek iyice olanaksız hale gelmektedir. Bu konuda önemli bir kaynak, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Çalışma Bakanlığı'na bölge çalışma müdürlüklerinin gönderdikleri raporlardır. Üzerlerinden 45-50 yıl geçtikten sonra bu raporlara erişebilmek günümüzde artık hemen hemen olanaksızdır.

20 yıl önce Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü'nün Tuna Caddesi'ndeki arşivinde tüm dosyalara erişebilecek bir biçimde çalıştığım 1 ayı aşkın sürede aldığım notların bir bölümünü "1963 Yılında Sendikalar" başlıklı yazımda yayınlamıştım. Bu makalede, 1963 yılında tüm bölge çalışma müdürlüklerinin Çalışma Bakanlığı'na gönderdikleri yazılara dayanılarak, grevli toplu pazarlık dönemine geçiş anında sendikaların yerel düzeydeki durumu anlatılıyordu¹. Beklentim, daha sonraki yıllarda yerel tarih çalışmalarının yaygınlaşmasıydı. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar sınırlı kaldı.

Çalışma Bakanlığı Çalışma Genel Müdürlüğü arşivindeki çalışmam sırasında, Balıkesir Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün 14.6.1957 gün ve 1290 sayılı yazısı; 12.9.1958 gün ve 1945 sayılı yazısı ve 21.7.1961 gün ve 3863 sayılı yazısı; Bursa Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün 25.2.1958 günlü yazısı ve 5.11.1960 gün ve 5856 sayılı yazısında önemli bilgiler bulmuştum. Bu yazıda bu bilgilerin bir özeti sunulmaktadır.

1957 - 1961 Döneminde Balıkesir Bölgesi Sendikaları

Ayvalık Kara ve Deniz Nakliyatı Tahmil Tahliye İşçileri Sendikası: 1.7.1951 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 33 erkek üyesi vardı. Üye sayısı 1958 yılında 30 ve 1961 yılında 45 oldu.

Ayvalık Lokanta, Otel ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası: 8.3.1951 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 41 erkek üyesi vardı. Kadın üyesi yoktu. Üye sayısı 1958 yılında 38 ve 1961 yılında 48 idi.

Ayvalık Sabun İşçileri Sendikası: 6.10.1952 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 54 erkek üyesi vardı. 1958 yılında 69 üyesi ve 1961 yılında 63 üyesi bulunuyordu.

Ayvalık Yapııcı, Badanacı, Sıvacı ve Beton İşçileri Sendikası: 1.7.1951 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 89 erkek üyesi bulunuyordu. Üye sayısı 1958 yılında 132 ve 1961 yılında 121 idi.

Ayvalık Zeytinyağı Sanayii İşçileri Sendikası: 15.2.1951 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 455 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplam 456 üyesi vardı. Üye sayısı, 1958 yılında 459 ve 1961 yılında 490 idi.

¹ Koç, Y., "1963 Yılında Sendikalar," Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar, Atalol Yay., İstanbul, 1992, s.143-170.

Balıkesir Devlet Demiryolları İşçileri Sendikası: 11.11.1957 tarihinde kuruldu. 1961 yılında 133 üyesi vardı.

Balıkesir İnşaat İşçileri Sendikası: 10.8.1953 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 824 erkek üyesi bulunuyordu. Üye sayısı 1958 yılında 789 ve 1961 yılında 944 idi.

Balıkesir Milli Müdafaa Vekaleti İşçileri Sendikası: 29.3.1954 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe üye değildi; şubesi yoktu; Türkiye Askeri İşyerleri İşçi Sendikaları Federasyonu'na üyeydi. 31.5.1957 tarihinde 156 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplam 157 üyesi vardı. Üye sayısı 1958 yılında 253 ve 1961 yılında 169 oldu.

Bandırma İnhisarlar Yaprak Tütün Bakım ve İşlemeevi İşçileri Sendikası: 1951 yılında kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe üye değildi; şubesi yoktu; Tütün-Müskirat Federasyonu'na üyeydi. 1.6.1957 tarihinde 123 erkek ve 182 kadın olmak üzere toplam 305 üyesi vardı. Üye sayısı 1958 yılında 554 iken, 1961 yılında 235'e geriledi.

Belediye İşçileri Sendikası (Balıkesir): 1961 yılında 98 üyesi vardı.

Çan Seramik Fabrikası İşçileri Sendikası (Çanakkale): Çanakkale Seramik Fabrikası'nda çalışan işçilerin örgütlü olduğu bu sendikada 1961 yılında 195 işçi üyeydi.

Çanakkale Milli Müdafaa Vekaleti İşçileri Sendikası: 6.11.1955 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe üye değildi; şubesi yoktu; Türkiye Askeri İşyerleri İşçi Sendikaları Federasyonu'na üyeydi. 1.6.1957 tarihinde 92 erkek üyesi vardı. 1961 yılındaki üye sayısı 126 idi.

Çimento Fabrikası İşçileri Sendikası (Balıkesir): 1961 yılında 201 üyesi vardı.

Ekmek, Simit, Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası: 15.12.1952 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 134 erkek üyesi vardı. Üye sayısı 1958 yılında 136 ve 1961 yılında 50 idi.

Maden ve Madeni Eşya ve Makina Sanayii İşçileri Sendikası Eğmir Semt Şubesi (Çanakkale): 26.3.1958 tarihinde kuruldu. 1961 yılında 1497 üyesi vardı.

Susurluk Sultançayır Borasit Madeni İşçileri Sendikası: 27.8.1951 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 136 erkek üyesi vardı. 1958 yılında üyesi kalmamıştı. 1961 yılındaki üye sayısı 112 idi.

Susurluk Şeker Sanayii İşçileri Sendikası: 1.4.1957 tarihinde kuruldu. 1957 yılında herhangi bir birliğe veya federasyona üye değildi; şubesi yoktu. 31.5.1957 tarihinde 190 erkek üyesi vardı. Üye sayısı 1958 yılında 207 ve 1961 yılında 229 idi.

Tekel Yaprak Tütün, Bakım ve Yardımcı İşçileri Sendikası (Balıkesir): 1961 yılında 147 üyesi vardı.

Türkiye Demiryolları İşletmesi İşçileri Genel Sendikası (Balıkesir Şubesi): 30.3.1951 tarihinde kuruldu. 31.5.1957 tarihinde 166 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplam 167 üyesi vardı. Üye sayısı 1958 yılında 189 ve 1961 yılında 191 idi.

Türkiye Gemi Adamları Sendikası (Bandırma Şubesi): 5.11.1956 tarihinde kuruldu.

1957-1960 Döneminde Bursa Bölgesi Sendikaları

Bursa Elektrik, Motörlü ve Her Nevi Taşıt ve Tamir İşçileri Sendikası: 20.11.1951 tarihinde kuruldu. 1957 yılında tümü erkek olan 1325 üyeye sahipti; ancak bu üyelerin yalnızca 259'u aidatlarını ödüyordu. 1957 yılında, Bursa İşçi Sendikaları Birliği ve Marmara Bölgesi İşçi Sendikaları Federasyonu'na üye olmakla birlikte, her iki üst örgüt de, "temyiz yolu açık olmak üzere" feshedilmişti. 1960 yılında herhangi bir üst örgüte üye değildi. 619 erkek üyesi vardı.

Bursa Gazeteciler Sendikası: 15.1.1953 tarihinde kuruldu. 1.6.1957 tarihinde 12 erkek üyesi vardı. 1960 yılında herhangi bir üst örgüte üye değildi. 1960 yılında 11 erkek üyeye sahipti.

Bursa Gıda Sanayii İşçileri Sendikası: 10.10.1946 tarihinde kuruldu. Herhangi bir üst örgüte üye değildi. 1957 yılında 210 erkek üyesi vardı. 1960 yılında 285 erkek ve 60 kadın üyeye sahipti.

Bursa İnhisarlar İşçileri Sendikası: 25.4.1954 tarihinde kuruldu. Herhangi bir üst örgüte üye değildi. 76 erkek ve 4 kadın üyesi vardı.

Bursa İnşaat ve Toprak Sanayii İşçileri Sendikası: 20.3.1953 tarihinde kuruldu. 1.6.1957 tarihinde 468 kayıtlı erkek üye bulunmakla birlikte, bunlardan yalnızca 45'i aidatını ödüyordu. 1960 yılında herhangi bir üst örgüte üye değildi. Sendikaya 480 erkek işçi üyeydi.

Bursa Mensucat Sanayii İşçi Sendikası: 23.7.1950 tarihinde kuruldu. 1957 yılında hiçbir üst kuruluşa üye değildi. 1.6.1957 tarihinde 3902 erkek ve 1482 kadın üyeye sahipti. 1957 yılı gelirleri 26.798 lira, giderleri ise 21.062 liraydı. 1957 yılında Bursa'da 4 şubesi vardı. 1960 yılında Teksif Federasyonu'na üyeydi ve 3089 erkek, 1290 kadın üyesi vardı. Yıldırım Şubesi 20.11.1951 tarihinde kurulmuştu ve bu şubeye bağlı işyerlerinde 60 erkek ve 90 kadın üye çalışıyordu.

Bursa Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası: 27.5.1950 tarihinde kuruldu. 1957 yılında Toleyis Federasyonu'na üyeydi. 31.5.1957 tarihi itibarıyla 251 erkek ve 13 kadın üyesi bulunuyordu. 1960 yılında herhangi bir üst örgüte üye gözüküyordu. 341 erkek ve 17 kadın üyesi vardı.

Bursa Tekstil Sanayii İşçileri Sendikası: 25.4.1954 tarihinde kuruldu. 1957 ve 1960 yıllarında herhangi bir üst örgüte üye değildi. 31.5.1957 tarihinde 97 erkek ve 2 kadın üyesi vardı; 1960 yılında 63 erkek ve 28 kadın üyesi bulunuyordu.

Bursa Tütün İşçileri Sendikası: 10.12.1946 tarihinde kuruldu. 1960 yılında Tütün-Müskirat Federasyonu'na üyeydi. Herhangi bir yerel birliğe üye değildi. 1956 yılındaki geliri 706 lira, gideri 1428 liraydı. 1957 yılında 681 erkek ve 699 kadın üyesi vardı. Merkezde 522 erkek ve 474 kadın üye bulunuyordu. Diğer işçiler İnegöl ve Mudanya Şubelerine bağlı işyerlerinde çalışıyordu. 1960 yılında 498 erkek ve 458 kadın üyesi vardı. Ayrıca, İnegöl Şubesi'ne 115 erkek ve 200 kadın üye, Mudanya Şubesi'ne 42 erkek ve 2 kadın üye bağlıydı.

Bursa Un ve Unlu Maddeler İşçileri Sendikası: 7.11.1955 tarihinde kuruldu. 31.12.1957 tarihinde 76 erkek üyesi vardı. 1960 yılında herhangi bir üst örgüte üye değildi. Sendikaya 37 erkek işçi üyeydi.

Bursa Yaprak Tütün İşçileri Sendikası: 1957 yılında herhangi bir üst örgüte üye olmayan bu sendikanın, 1.6.1957 tarihinde 150 erkek ve 40 kadın üyesi vardı. Bu sendika, 1960 yılındaki listede gözükmemektedir.

Deri, Saraç ve Ayakkabı İşçileri Sendikası: 1957 yılında herhangi bir örgüte üye değildi ve aidatını ödeyen 102 üyeye, aidatını ödemeyen 55 üyeye sahipti. Bu sendika, 1960 yılındaki listede yer almıyordu.

Gemlik Viskoz Sanayii İşçileri Sendikası: 15.8.1949 tarihinde kuruldu. 1957 yılında 486 erkek ve 101 kadın üyeye sahipti. 1957 yılı gelirleri 3155 lira, giderleri 1815 liraydı. 1960 yılında 539 erkek ve 115 kadın üyesi vardı. Herhangi bir üst örgüte üye değildi.

İnegöl Ağaç Sanayii İşçileri Sendikası: 1957 yılında herhangi bir üst örgüte üye bulunmayan ve şubesi olmayan bu sendikanın 1.5.1957 tarihinde 72 erkek üyesi vardı. Bu sendika 1960 yılındaki listede gözükmemektedir.

İnegöl İnşaat ve Toprak Sanayii İşçileri Sendikası: 20.12.1955 tarihinde kuruldu. Herhangi bir üst örgüte üye değildi. Sendikanın 94 erkek üyesi vardı.